

tum est eorum opinionones, quas falsas reputamus, refellere?

XIII. Peccant mortaliter contra castitatem qui non abstinent ab ebrietate, in qua praevident securam pollutionem, quidquid dicant aliqui in oppositum. Pollutio nocturna in somno nullum peccatum est quando abest consensus, & nulla sit apposita voluntaria causa. Pollutio incepta in somno absque ulla culpa, si antequam consummetur, excitetur dormiens, potest permittere egressum seminis noxii, dummodo abest omnis complacentia. Falsa militi est doctrina sententium licitum esse in vigilia desiderare ut in somno pollutio ob finem honestum, nempe ob sanitatem, accidat. Aliud est gaudere de levamine naturae ex pollutione naturali securo, aliud gaudere de ipsa pollutione, eandem desiderare etiam desiderio inefficaci. Primum licitum, secundum flagitiosum. Plures ratiunculas metaphysicas, quas obrudere citati auctores solent, explodit tom. 4. lib. 8. diff. 2. c. 13.

XIV. QUÆST. IV. Quid sit sodomia? RESP. Est concubitus ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum, vel feminae ad feminam. Est vera sodomia si femina coeat cum altera femina, sive in vase anteriori, sive in posteriori. Quando vir agnoscit mulierem in vase propositero, peccat contra naturam, quia si servat debitum sexum, non servat debitum vas. Concubitus sodomiticus inter consanguineos, affines, cognatosque addit circumstantiam incestus, ut dictum de fornicatione est.

XV. Poena mortis plectuntur sodomitæ tum in Scripturis sanctis, tum in iure civili. Jus canonicum excommunicationi subjicit laicos, ut colligitur ex cap. Clerici, de Excessibus Prælator. Clerici vero deiciuntur de clero, & omni officio, beneficio, & dignitate privantur, ut in cons. S. Pii V. edita an. 1568. statutum est. Qui semel, aut bis ex imbecillitate labitur in hoc flagitium, has poenas non incurrit. Qui vero illud pluries perpetrat, poenis constitutis obnoxii sunt post iudicis sententiam, si sodomita occultus sit. Si vero notorius, & publicus fuerit, non expectata iudicis sententia poenas luere astringitur.

XVI. QUÆST. V. Quid sit bestialitas? RESP. Est concubitus cum individuo alterius speciei. Crimen istud non variatur juxta diversas animalium species, sed unicum est specie infima, sive coitus sit cum pecude, sive cum capra, sive cum asina, &c. Ad peccatum bestialitatis revocatur concubitus cum demone. Crimen bestialitatis excedit omnia flagitia contra naturam.

§. UNICUS.

De venediis luxuriae.

I. Remedium primum est divinæ in tantum crimen ultionis seria meditatio. Ob luxuriæ flagitium universalis diluvis abortum est totum humanum genus, octo personis exceptis, ut habetur Gen. 1.

II. Remedium secundum, & omnium validissimum est fuga mulierum, chorearum, thea-

trorum, comediarum, ut Scriptura sancta Eccli. 42. admonet. In medio mulierum non commorari. De vestimentis enim ejus procedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri quam mulier beneficiens, id est lenocinis blandiens. Ex rufus ibi cap. 9. Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quas signis exardescit. Cum aliena muliere ne sedas omnino. Hæc sunt Dei oracula, & monita.

III. Christiani autem ætatis nostræ continenter sedent cum mulieribus alienis; & ac si essent Pelagiani, negant re ipsa effectus originalis culpæ. Reciprocam, & familiarem conversationem cum mulieribus innoxiam ab omni gravi periculo exsunt. Se ænos, & adamantinos jactant. Nullum concupiscentiæ motum se pati mentiuntur. Mendacii, & falsitatis Deum arguunt, cum Deus centies testetur ex hac reciproca, & familiaris conversatione ignem exardescere concupiscentiæ, & reprobos convertere fieri. Libido nec Regum sceptrâ, nec squallorem mendicantium, nec Ecclesiasticorum dignitates reformidat. Cum hac immanissima luce totum humanum genus invadente, confertas velim plurimum Probabilistarum suavissimam benignitatem. Quis, inquam, confessiones exciperet, quinam sacramenta frequenterarent, si illis qui ejusmodi oblectamentis indulgent, deneganda absolutio esset? Hac via se blandos, & benignos exhibent omnibus, & turbas amplissimas, & acclamationes conciliant. Benignitas ergo est, infirmorum fovere vulnera, & eorumdem corruptelas, quæ in infernum eternam pertrahunt, honestatis velo obducere?

IV. Tertium remedium est cibi, & potus sobrietas, jejuniorum moderata frequentia, vestitus modestia, oculorum custodia, ut Evangelia Christi, & Prophete inculcant. Ecce hæc sunt iniquitas Sodoma sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & stillarum ejus: Eccli. c. 16. & rufus Eccli. 9. Virginitatem ne conspicias, ne forte scandalizaveris in decore ejus. Averte faciem tuam à muliere compta.

V. Remedium quartum est abstinencia à libris obscenis, vulgò *Nobelæ*, & à poeticis dramaticis, quæ eo sunt perniciosiora, quo delicatiora; ut sunt quædam hæc nostra ætate, & nostris diebus, repetitis typis evulgata in Italia. Verba turpia, obscena, & impudentia non sunt; sed elegantissimus sermo est, & exquisitissimè lenocinans, arque fuscis illitus. Quamobrem ultimos animi recessus subit, & penetrat, passiones, appetitionesque ita permovet, arque in affectus dominatur, ut animus voluptatis mancipium evadat. Libri isti sunt opera diaboli, pluresque habent auctores, & asceslas quam Evangelia, & ministri Christi. Istorum librorum lectio, ceu animarum pestis, & fascinum devitanda est. Qui hos libros flammis addicere renuunt, ab altari omnino arandi sunt. Neque illorum excusationes audias qui hosce libros amatorios, seu Romanos, modestos, castosque effusiunt. Sunt utique alii aliis turpiores; ad omnes communiter pestiferi sunt: idcirco concremandi unâ cum omnibus picturis, seu tabellis obscenis.

VI. Libris obscenis substituantur sanctæ Scripturæ, & librorum piorum lectio, aspectus Crucifixi, & sacrarum imaginum, æternitatis, & novissimorum meditatio, atque sacramentorum frequentia. Sed Confessarius eligatur experientus, evangelicæ doctrinæ peritus, atque totius mundi, & humanorum respectu, propriæque gloriæ proculcator strenuus.

LIBER VI.

In VII. VIII. & X. Decalogi mandatum.

DISSERTATIO I.

De Furto.

Non furtum facies: Exod. 20.

Non concupisces rem proximi tui: ibid.

CAPUT I.

Propositiones damnata ab Innocent. XI.

I. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. Est 36.

II. Famuli, & famule domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salarii quod recipiunt. Est 37.

III. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per parvam furta, quantumcumque sit magna summa totali. Est 38.

Alie propositiones in hac materia damnata à Clero Gallicano.

IV. Potest uxor viro surripere pecuniam, etiam ad ludendum, si mulier tali conditioni sit, ut ludas honestus pari loco cum alimentis, ac victu debeatur. 47.

V. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illius. 49.

VI. Etiam si donatario perspectrum sit bona sibi donata fuisse à quopiam ea mente ut creditores frustrentur, non tenetur restituere, nisi eam donationem susceperit, vel ad eam induxerit. 50.

CAPUT II.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. Siquem qui injustum damnum alteri inferre decreverat, consilio, vel horatu, tu magis etiam confirmasti, utrum ad restitutionem damnificato teneris? Resp. probabiliter, negari posse. P. Paulus Layman in Theol. Mor. lib. 3. tract. 2. cap. 5. n. 5.

II. Neque oblatre videtur, etsi horratu, tu causa fueris ut citius, atque expeditius, damnum inferretur. Idem loc. cit.

III. Si tui furandi gratia ascendenti sceleram teneas, quam etsi nemo teneret, tamen a-

cenderet; etsi asportando rem furtivam, ad juves aliquem, quam sine tuo subsidio auferret, & furaretur; non teneris ad restitutionem. Hæc omnia multum ad praxim conducunt. Ex quibus multos scrupulos, & onera restitutionis prudens Confessarius tollet. P. Antonius Diana tom. 8. coord. tr. 7. resol. 39. §. 2.

IV. Notandum tertio, compensationem etiam licitam esse, quamvis debitum actu non debeatur. Potest enim aliquando creditor pro venire, & compensare sibi nunc pro eo quod debitor nondum debet, sit tamen tempore solutionis debitum non sit solvendum. Idem tom. 6. coord. tr. 3. res. 150. §. 5.

V. Non solum creditor justè faceret compensationem existentibus creditoribus anterioribus, sed etiam licet possideret rem jure depositi. Idem cit. res. 153. §. 4.

VI. An si quis tradat aliquibus vinum, ut nomine suo vendatur, si agnoscat illos minucendo mensuram, & admiscendo aquam vendituros peccet? In hoc posse excusari sic tradens vinum, si duo supponantur, existimo. Primo, si adit causa justa tradendi, quia videlicet pateretur grave damnum: secundum quod tradat ministris vinum vendendum justo pretio: nec obstat quod sciat dictos ministros fraudibus ufuros. Idem ibid. res. 94. §. 2.

VII. An quis possit vendere aliquid cum vitio occulto, quod si emptor sciret, non esset empturus (altem eodem pretio)? Resp. affirmativè, dummodo venditor de pretio diminuat, quanto minus res propter defectum valet. Idem ibid. res. 112.

VIII. Aliquis ludendo falsis aleæ pecunias lucratus est, earumque partem aliquam socio suo donavit, quamvis scienti, tamen non cooperanti ad fraudem committendam. Respondeo dici potest, socium ad nullam restitutionem obligari, si lusor ille pecunias ludo iniquè acceptas cum proptis miscuerat. P. Layman in Theol. Mor. lib. de just. tr. 4. §. 3. n. 22.

IX. Oblervandæ sunt conditiones à DD. requiritæ ut fieri possit occulta compensatio. Quarum prima est, &c. Tertia, quod non possit facile via juris debitum obtineri. Quamvis probabiliter si hæc conditio desit, non peccet mortaliter qui utitur occulta compensatio. P. Dominicus Viva in Tract. Theol. in propos. 57. Innoc. XI. n. 1.

X. Quod in hac thesi proscribitur, est posse famulos occultè compensare id quod ipsi judicant ex justitia sibi deberi in salarium. Idcirco ad occultam hanc compensationem faciendam requiritur iudicium viri docti simul, & periti. Idem Viva loc. cit. n. 7. & in Cursu Theol. tom. 1. part. 2. q. 6.

XI. Si non potest creditor sine gravi incommodo ad iudicem recurrere, poterit sententiam quam iudex proferret, amplecti, & sic compensare sibi debitum compensationem faciendi juris, quamvis in praxi, sit valde periculosum. Idem in Cursu Theol. loc. cit. ar. 3. n. 2.

XII. Quarto docet Less. posse heredem ab

ratiocinabatur Eva, antequam furtum pomi pararet. Ad Dei mandatum animum intende: *Non furtivam facies*. Lex non distinguit nec furtum leve, nec furtum grave, sed absolute omnem furtum prohibet. Ab omni ergo furto abstinendum.

VII. QUÆST. III. *Quid de furtis minutis dicendum?* RESP. Triplici pacto committi furtum minoris queunt. 1. ab eadem, & unica persona levis bona furtivi pluries valent: 2. a pluribus personis: 3. plures ab eadem persona parvas res a ferre valent. Qui ab uno vel pluribus leves res minutim furtivum animo perveniendi ad notabilem quantitatem, prima vice mortaliter peccat ob animi gravitatem: si tamen re ipsa non peringat ad notabilem quantitatem, non tenetur sub gravi ad restitutionem. Qui modica ab aliquo furtivum, tamen animo non attingendi summam gravem, dum repetitis furtulis pertingit ad gravem quantitatem, peccat mortaliter in ultimo parvo furto, & ad restitutionem tenetur. Post completum furtum grave, si modicum furtivum, non peccat mortaliter, sed venialiter: si vero additis novis furtulis perveniat ad gravem quantitatem, novum peccatum grave paratur. Qui modica multis furatur, licet singulis grave damnum non inferat, dum pervenit ad quantitatem gravem, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur, quia graviter iustitiam ordinem ledit.

VIII. QUÆST. IV. *Plures ab eodem modica furtivum: peccantne singuli mortaliter?* RESP. Si mutuo consensu furantur ab eodem modica, quæ constituit materiam gravem, omnes peccant mortaliter, quia omnes conspirant in grave damnum tertii, & singuli in solidum, ceteris deficientibus, tenentur ad restitutionem. Si vero separatim abique omni conspiratione, sed prorsus fortuito singuli modica furtivum, nemo mortaliter peccat, & nemo ad restitutionem tenetur sub gravi.

IX. QUÆST. V. *Quando plures sensim modica furantur, quorum quilibet scit, sed advertit ab aliis modica furtivum, abique tamen communi consensu, peccantne singuli mortaliter?* RESP. Negant Salmanticenses, Sanchez, Trullench, Lessius, Salas, Busembau, Lacroix, Antoine, & alii: quoniam, inquit, admittit contraria sententia adfirmante, mortaliter peccaret qui unum alium a Rege furtivum, cum sciat plures esse qui Regibus furantur.

X. Contrariam sententiam adfirmantem propugnant graves Theologi, Suarez, Vazquez, Medina, Tapia, Rebellus, Major, Ledesma, & alii plures: & si vero in sensu explicetur, probabilior est. Sermo ergo est de furtis minutis conjunctis. Videt aliquis vineam ex pluribus angulis oblidit, illi paucos fructus, isti alios paucos, alii paucos furtivum cum maximo domini detrimento. Omnes sunt, vel plures istius damni illati conscii, & nihilominus furantur & ipsi. Nemo alium hortatur ad furtum, & sic nemo est causa consensu, seu impellens, at omnes conscii, & cognoscentes damnum illatum sunt causa cooperans, & influens in tale

damnum. Qui levem rem furtivum Regi, vel alteri dividi, non peccat mortaliter, licet sciat diversis temporibus multa eidem auferri; quia talia furtula non sunt mortaliter conjuncta. Tunc itaque parva furtula a pluribus parata evadunt mortalia, & singuli scienter, & advertenter illa perpetrant, cum sint mortaliter conjuncta, quia eodem tempore parata cum gravi domini detrimento.

XI. Qui post furtum mortale ab eodem modica furatur, si prioris furti penituit, & restitutionem vel fecit, vel proposuit, non peccat mortaliter, si postea modicum furatur. Contra si furem prioris furti non penituit, immo perseverat in voluntate augendi domino detrimentum, furtula posteriora, & si modica evadunt mortifera.

XII. QUÆST. VI. *Licitum est in extrema necessitate furari?* RESP. Adfirmant omnes: quia in tali casu positus non furatur, sed fura accipit, cum omnia tunc communia sint quantum ad vitam sustentationem. Quisque ex iustitia, nedum ex charitate, tenetur extreme indigentem succurrere. Nec transacta necessitate, bona accepta quæ consumpsit, tenetur restituere, bona tamen accepta extreme necessitatis tempore, si elapsa necessitate, superflua, restituenda sunt. Bona furtiva a non egente, si iis extremam egestatem incidat, eaque consumat in tali necessitate constitutus, restituenda sunt, necessitate sublata, quidquid in oppositum afferant nonnulli. Delictum enim adversus iustitiam perpetratum, semper compendandum est, tamen extreme necessitatis tempore debitum restitutionis suspendatur.

XIII. QUÆST. VII. *Licitum est in necessitate gravi furari?* RESP. Adfirmantem opinionem defenderunt aliqui. Eam damnavit Innoc. XI. in hac thesi, ordine 36. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*. P. Viva exponens in sua Tractata hanc thesim n. 3. imponit P. Banez, quod docuerit, esse in extrema necessitate constitutum illum cui gravissimum dedecus esset mendicare. Banez narrat solum non desse opinantes qui afferunt. Inerit istos vero opinantes est ipse P. Viva, qui non raro laxa edocens eadem alii imponit, ut frequenter in Theologia Christiana animadverti testimonii luculentissimis adductis. Nobilis qui propria industria vel laborando, vel mendicando sustentare vitam potest, non est in extrema necessitate constitutus. Pudor illius, qui obruditur, mundanus est, & vitiosus. P. Viva, ut mihi videtur, *loc. cit. n. 2.* eludit thesim damnationem afferens, in necessitate *valde gravi* licitum esse furari; quia necessitas valde gravis, non inferit vitam iacturam: alioquin non valde gravis, sed extrema esset. Ideo falsa est doctrina P. Viva, & P. Lacroix, qui eandem ac P. Viva doctrinam propugnant. Nunquam igitur licitum est furari in necessitate gravi, tamen urgente, & magna, quæ egenis industria reparari valet: quæ enim reparari nequit, extrema est, non gravis. Ea vero necessitas dicitur extrema, quæ

quæ nisi repellatur, inferit vitam iacturam. Spectande semper sunt circumstantiæ, distinguendi sunt casus rari, & bona fides, & conscientie status indigentis, ut extrema rigoris, & laxitatis declinentur.

CAPUT IV.

De occulta compensatione.

I. QUÆST. I. *Quid sit compensatio?* RESP. Est debiti, & crediti inter se invicem contributio. Tu mihi debes centum, & ego tibi totidem. Mutua compensatione remitti hæc duo debita posse adfirmant omnes, dum ambe partes libere conveniunt.

II. QUÆST. II. *Licitum est occulta compensatio: & quæ sint ejusdem conditiones?* RESP. Antequam ad questionem respondeo, referbo thesim damnatam ab Innoc. XI. quæ est 37. *Famuli, & famuli domesticæ possunt occulte heri suis furripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, nequit recipiant*. P. Viva in expositione hujus thesim inquit: *Quod in hac thesi prohibetur, est posse famulos occulto compensare id quod judicant ex iustitia sibi deberi in salarium*. Hoc est proscriptum in thesi: ceterum si non ipsi famuli judicent, sed accedat viri dotti iudicium, quod decernatur majus deberi salarium, tum licita est occulta compensatio. Subdit enim ibi n. 7. *Idcirco ad occultam hanc compensationem faciendam requiritur iudicium viri dotti, ac periti, & passionis decessus, qui spectatis omnibus iudicet moraliter certum esse quod majus salarium debeatur*. Hoc idem docet P. Lacroix *lib. 3. p. 1. n. 974.* & alii Casuiste.

III. Hæc opinio mihi laxa videtur, & in damnata thesi contenta. Nec enim plus juris in dominorum bona habent docti & periti Casuiste, quam famuli. Quid? In causa iustitia una sola parte, & quidem ignobiliori audita, nempe famulis, sententia pronuntiatur, & adversus dominos iudicium fertur? Quenam lex hoc concedit? Commentum igitur istud proscriptum est, nisi fallor ipse, in dicta thesi. Sed missa famulorum compensatione damnata, videndum num compensatio occulta aliquando licita sit, & quæ conditiones requirantur.

IV. Ad licitam compensationem prima conditio necessaria est, quod debitum sit liquidum, & omnino certum, & quod tempus solutionis elapsum sit. Docent aliqui, compensationem fieri posse, etiam quando res actu non debetur, si timetur rem non esse solvendam tempore debito: quæ doctrina falsa est. Secunda conditio est ut res quæ occulte accipitur, sit debitoris, & non alterius: & hæc conditio necessaria est, non in foro exteriori modo, sed etiam in interiori. Volunt alii, te posse accipere rem quam debitor tuus mittit ad alterum in donum, vel in solutionem debiti, dummodo ab altero non sit acceptata, sed sit sub debitoris tui dominio: quæ etiam opinio nobis falsa videtur.

V. Tertia conditio est ut rem tibi debitam,

nequeas commode, seu facile obtinere. Tum autem facile, & commode obtinere nequis, cum pro illa obtinenda litem intenteris, tribunaalia adire magnis expensis debes; vel periculum incurris amittenda amicitia ipsius debitoris, vel iudicis, iniquum qui afferunt defectum istius conditionis non inducere culpam mortalem. Hanc quoque opinionem ut falsam rejicio. Si enim ordo iustitiæ a legitimo iudice exercendæ non cadit sub precepto, omnia perturbantur, & Respublica fraudibus, & furtis obnoxia est.

VI. Quarta conditio est ut occulta compensatio fiat absque detrimento ipsius debitoris, ne plus videatur accipias quam tibi deberet: præterea curandum est ne compensatio facta debitum tibi, aut hereditariis solvatur, atque adeo ut debitor conscientis fiat solutionis factæ, ne in culpe conscientia persistat.

VII. Quinta conditio est ut compensatio fiat absque damno tertii: si enim dum tu rem occulte furripis, Sempronius accusaretur furti a tuo debitore, & cogeretur ad restitutionem, compensatio esset cum damno tertii. Dicunt aliqui hoc per accidens esse, & consequenter te posse tui compensationem; sed hoc legi evangelicæ adversari videtur.

VIII. Sexta conditio est ut compensatio fiat, si possit, in eadem specie; si non possit, in quacunque specie.

IX. Septima conditio est ut compensatio fiat absque detrimento aliorum creditorum; ut si essent creditores anteriores, compensatio fieri non posset cum istorum detrimento. Juniores acriter mutuo disputant de hac conditione, alii negantibus, alii adfirmantibus esse necessarium servandum.

X. Descriptis, & explicitis conditionibus occulte compensationis, decidendum nunc superest; num ea licita sit, & iusta, dum tales conditiones servantur. Adfirmat communior Theologorum sententia. Doctissimus Jesuita P. Elizalde *lib. 8. q. 7. S. 4.* negantem opinionem defendit gravissimis rationum momentis nixus.

XI. Instum gentibus omnibus est ne quicquam inauditus condemnentur. Sed opinio occulte compensationis inauditus debitores, qui plura in sui favorem allegare possent, condemnant. Ergo falsa. Præterea contra naturam lumen est quod quisquam iudex sit in propria causa. Sed opinio adducta constituit creditores iudices in propria causa. Ergo falsa. Rursus, leges quæ commune Reipublicæ bonum spectant, & consuetudinem, perturbationemque civis regimini impediunt, observandæ sunt etiam cum detrimento hujus, vel illius privati. Hæc lex præscriptionis iure gentium invecata ad tollenda innumera mala, & consuetudinem possessionum, consistit etiam cum detrimento intertium legitimi domini. Accedit quod rerum dominia nequeunt transferri, nisi aut voluntate privati domini, aut publica potestate. Rem quam tu compensator accipis, revera est sub dominio creditoris. Qua via transit in tuam potestatem? Via compensationis; sed hæc via iniusta est, quia non accedit neque volun-

interfatio uti compensatione occulta, contra eum qui bona defuncti possidet ex testamento minus solemniter: quia probabili est sententia, quod ea bona debeantur heredi ab intestato, cui opinioni potest se conformare. Idem Viva loc. cit. n. 12.

XIII. Famulus, vel officialis, qui ob errorem, necessitatem, vel aliam similem causam operam suam minoris iusto locavit, quia scilicet secundum quid involuntarius fuit, adeoque animum donandi non habuit, poterit defectum stipendii iure exigere; & si aliter habere nequeat, occulte compensare: & dominus sibi imputet. P. Partitius Sporer tit. 2. tr. 7. in Præcept. Decal. c. 5. sect. 3. §. 4. n. 83.

XIV. Pro omnibus casibus licitum non est uti compensatione occulta, cum solum datur opinio probabilis pro utraque parte, debitoris scilicet, & creditoris: sed in casibus particularibus, id licet: & etiam licet in omnibus, quando datur major probabilitas ex parte creditoris, quod tale debitum sibi debetur. Collegium Salmanticense in Curs. Theol. Mor. tom. 3. tract. 3. c. 1. punct. 19. §. 3. n. 319.

XV. Si dominus occupet famulum vel alios horis, vel in aliis ministeriis quam conventum est, potest famulus uti compensatione. Idem Collegium loc. cit. §. 2. n. 316.

XVI. Si tu alium iniuste infamasti, qui te antea infamaverat, non teneris ei ad restitutionem, nisi si ipse tibi restituere nolit: sed potest uti compensatione, servata tamen æqualitate, quantum fieri potest. P. Leonardus Lessius de Just. & Jur. lib. 2. dub. 25. n. 132.

XVII. Quando unus alterum iniuste infamasset, neque, ut teneretur, vellet eam famam illi restituere; tunc iniuste infamatus, qui damnum in fama alteri non dedisset, posset in pecunia compensare damnum famæ, in quo est, idque non solum non solvendo debitum antiquum occultum, quantum ad æqualitatem sufficere iudicaretur ad competentem compensationem famæ, in quo est, sed etiam occulte accipiendi non novum quantum satis esset ad eandem compensationem; dummodo non interveniret scandalum; & aliter commode obtinere non posset restitutionem suæ famæ; & denique dummodo intervenirent conditiones omnes requisitæ ut licite in conscientia foro fiat occulta compensatio debiti. P. Ludovicus Molina de Just. & Jur. tom. 4. tract. 4. disp. 49. n. 5.

XVIII. Confessario dedi pecunias meo creditore restituendas, & post elapsum tempus scio Confessarium non restituisse: teneor denique restituere?... Affirmo non teneri. P. Antonius Escobar in Sum. Theol. Mor. tr. 3. exam. 2. cap. 6. n. 20.

XIX. An cedens bonis, tuta conscientia possit sibi, & familiæ suæ, ne indecore vivat, necessaria retinere?... Afferro posse: quod quidem est verum, licet debita pro quibus dedit, sint ex iniustitia, & notorio delicto contracta, quamvis tunc non possit tantum quantum aliis sibi retinere. Idem Escobar loc. cit.

XX. Si tu, dum occulte tibi compensas debitum, prævides alicui tertio, tamquam furtum ab ipso fuisse commissum, fore imputandum; non obligaris id præcavere, nisi faciliè possis. P. Thomas Tamburinus lib. 8. in Dec. tr. 2. c. 5. §. 1. n. 5.

XXI. Furatus es, v. g. decem aureos nudius tertius, utique cum peccato; verum hodie existens in gravi necessitate, puta in gravi morbo, sine ulla spe habendi pecuniam, illos ad vitam conservandam expendis: obligaberisne ad meliorem fortunam rediens ad restitutionem? Non est improbabili sententia te tunc liberans ab omni restitutione. Idem Tamburinus loc. cit. c. 6. §. 2. n. 3. Castropalaus tom. 1. sum. tr. 3. disp. 2. c. 4. sect. 2. n. 12.

XXII. Si quis ab eodem per parva furtiola gravem furatorem quantitate, legaliter non peccat, in ultimo jam complete, dummodo tempus quatuor mensium inter ea mediæ. Torrecilla tom. 1. tr. 6. disp. 2. punct. 10. n. 3.

XXIII. Non est grave retinere alienum ex iniusta acceptione, quando quis est in gravi necessitate, saltem si creditor equali non urgeatur, immo etsi urgeatur. Idem ibid. sect. 3.

XXIV. Non est de gravi damnandus debitor qui ratione contractus aliquid restituere teneretur, licet in mora sit restituendi creditoris sæpius satisfactionem petenti, etsi iustam causam differendi non habeat; dummodo absque fidei damno creditoris, periculoque, ut debitum nusquam satisfieri valeat, & cum intentione satisfaciendi id fiat. Idem Torrecilla in prop. dama. tr. 5. consult. 10. n. 2.

XXV. Ex contractu triuo aliquid ultra, forte in pactum deducere, non est legale. Idem ibid. consult. 3. sect. 3. n. 24.

XXVI. Etiam deficiente titulo lucri cessantis, & damni emergentis, & damni emergentis, pro securitate capitalis accipis, potest exigi lucrum, etsi ad 7. pro 100. accedat, ex solo titulo periculi, & difficultatis, quæ semper accedit, dit) sortem recuperandi. Idem ibid. n. 25.

XXVII. Adhuc deficiente in præfato triplo, contractu titulo lucri cessantis, & damni emergentis; & periculo capitalis perdendi, potest quis ex alio titulo lucrari; immo & 5. vel & 6. pro 100. ferre, videlicet pecuniam ad quæstum mercatoris exponendo, ut cum ea lucratur; etiam cum capitalis affectatione. Idem ibid. num. 26.

XXVIII. Probabile est iustum pretium rerum venalium esse totum id quod absque violentia, vel fraude extorqueri potest ab emptore. Sic Tr. de Jesu Maria in quaer. consue. apud prædicitum P. Tor. habetur 1. 2. consult. tr. 4. consult. 7.

XXIX. Quando merces in publica subasta-tione exponuntur, etiam si dimidio tantum restitutione, do sui valoris pretio eas quis amat, nil restitui teneatur. Et idem dicendum de qualibet specie venali omnibus exposita. Idem ibid. num. 2.

XXX. Mercator in qualibet merce potest plusquam 15. pro 100. ab emptore exigere, etsi

ad 24. accedat. Fr. Joannes ab Assumptione ibid. num. 14.

XXXI. Mercator qui pretio ad annum solvendo rem vendit, lucrum exigere valet, etsi ad 8. vel 12. pro 100. accedat. Idem Fr. Joannes ab Assump. ibid. n. 18.

XXXII. Qui per unum, vel duos angos multoties repetit lex restituere nolle quod ex iustitia tenetur, unicum tantum peccatum, mortale committit; dummodo per actus contrarios intentionem non retrahat. Torrecilla tom. 2. Sum. tract. 2. disp. 2. c. 1. n. 14.

XXXIII. Satis probabile existimo tributa, tametsi iusta, fraudare, sive in toto singulorum, sive in parte, grave non esse conscientie, si ab exactoribus non petantur. Idem ibid. disp. 4. c. 3. n. 8.

XXXIV. Nec probabilitate caret de eisdem tributis dicere, etiam merces occultare licere, ne tributa ab exactoribus exigantur. Id. ibid.

XXXV. Probabile, & securum in praxi est, quod qui tenetur restituere, satisfaciatur obligationi suæ, si Confessario, vel alio viro prudenti det ut restituit, etsi id non præscribitur, deest animadvertat. Idem ibid. disp. 5. cap. 4. n. 12.

XXXVI. In provisione beneficij, præbende, vel cathedra, facta præcedente vocatione per edictum, & oppositionem literariam, probabilissimum est electores non teneri ex iustitia ad eligendum digniorem, dummodo dignum eligant. Idem ibid. tr. 3. sect. 1. cap. 24. num. 9.

CAPUT III.

De furis natione, & divisione, de rapina, de quantitate ad furtum requisita, & de furtis minus.

I. QUÆST. I. Quid, & quotuplex sit furtum? RESP. Furti notio hæc est: Occulta accipio rei alienæ invito domino. Furtum multiplex. Primum est simplex, quod descripsi. Alterum est peccatum, quod etiam qualificatum dicitur, & est illud quo patrimonium publicum dilapidatur. Tertium est plagium in hoc ipsum quod homo liber in servitutem reducatur, aut furripiatur alienus servus. Quarta furti species est abigatus, in abductione pecorum, equorum, idque genus animalium potius.

II. Theologi duas furti species distinguunt. Altera est sacrilegium, quando nimirum auferunt vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro. Furtum crumenæ in Ecclesia est sacrilegium, quidquid dicant nonnulli recentiores. Altera furti species est rapina, quæ varias significaciones admittit. Aliquando enim sumitur pro quacumque illicita alienæ rei usurpatione. Cæterum propriè rapina est rei alienæ violenta, & iniusta usurpatione facta præsentem, & invito domino. Peccatum est natura sua gravius furto, ob contumeliam quam personæ inferunt. Quare evenire potest ut contumelia sit mor-

talis, licet res ablata sit levis materia furti. Rapina reus est qui incusso metu alteri rem extorquet. Quare rapaces sunt viri potentes, & ministri publici, qui rem indebitam ab aliis inferioribus possulant; cum isti ob timorem negare illam non audent. Quamvis enim exterius vis non inferatur, interiori tamen animo non restituri recludari vis incurritur. Legem Catechismum Tridentinum 3. part. cap. 8. num. 9. & seq. ubi varia furtorum genera perspicue describuntur.

III. QUÆST. II. Quænam sit quantitas necessaria ad furtum mortale? RESP. Furtum, & rapina genere suo peccata mortalia sunt; sed evadunt venialia ex materie parvitate. Novem circiter sunt Theologorum sententia super quantitate ad furtum legale necessaria. Navarrus ait, septem, vel octo asses constituisse furtum mortale. As valet bajocorum Romanum, seu duos solidos Venetos. Alii unum, alii tres, alii quatuor, aliis sex julios requirunt. Communis sententia quatuor personarum genera distinguit. 1. Sunt Reges, Magnates, & opulenti; 2. honesti cives, qui ex redditibus vivunt; 3. artifices; 4. mendicæ. Auctores communiter fatentur, unum auream esse materiam gravem etiam respectu Regum; respectu secundi generis tres julios; respectu tertii duos; respectu quarti unum julium.

IV. P. Antoine contendit tres libras, seu rem quæ exæquat valorem sexaginta assium, esse materiam gravem etiam respectu Regum, alique alios Doctores minorem quantitatem exigere respectu dissimorum. Absolutè non auderem ego peccati mortalis damnare qui Regi ditissimo surriperet sex julios. Sic est statuere terminum magnitudinis constituentem furtum legale, & hunc esse unum aureum respectu etiam opulentissimi Regis, ut dictum est. Hinc tamen non inferas furtum mediæ auri non posse esse legale etiam respectu Regis. Nam aliud est quot major summa, iuxta communem existimationem requiritur ad mortale peccatum; aliud, quod summa inferior non possit esse crimen mortiferum. Nam etiam mediæ aureus surreptus Principi, vel Regi potest esse gravissimum. Datur ergo materia gravis absolutè respectu omnium jam indicata: & similiter levis respectu omnium sicut furtum unius oboli.

V. Communiter tamen in praxi gravitas, vel levis furti desumitur relatè ad personas; nam eadem res respectu divitis est levis, & respectu pauperis est gravis. Materia quæ sufficit ad alimentum unius diei personæ cui res auferatur, solet iuxta communiorè sententiam constitui materia gravis. Hac ratione dicitur, quod tres, vel quatuor julii ablati etiam gravissimo sint materia gravis; duo surrepti mediocriter diviti; unus ablatus artificis; & mediis surreptis pauperis, quia mediis julis reputatur materia sufficiens ad alendum pauperem.

VI. Heinc colligas velim, quam diligenter cavendum a furto sit. Nam varia Theologorum placita securitatem tibi non dant. Ne ergo dicas: Numquid suavissima Christi lex ob paucos asses ad infernum damnabit animas? Hoc pacto

Q3 ratio

luntas legitimi domini, neque potestas publica. Cedo. *Nemo iudex in propria causa. Nemo inauditus damnatur.* Leges istæ justæ ne sunt? Ergo servandæ tùm in interiori, tùm in exteriori foro.

XII. Quid? Damnabis ergo compensationem occultam, quam communiter Theologi defendunt? Ego non damno, sed rationes quas obiter pertrixi, summum mihi facescunt negotium. Adde, conditiones quas Theologi assignant, perquam rasò in praxi observari. Ergo in praxi Theologi nobiscum sentiunt. Sententia adfirmans licitam esse occultam compensationem, periculorum plena est. Nam conditiones prescribit quæ vix in praxi servari queunt. Viam aperit ad violandas leges tum divinas, tum humanas, ad tribunalium iudicia pervertenda, ad rerum dominia transferenda absque legitima potestate. Denique animum præbet furtis, & fraudibus, ordinemque Reipublicæ, & societatis perurbat; ut privatorum quorundam damnis occurrat innumeris iniustitiis, dolos, & jurium omnium confusionem invadit.

XIII. Quod si à Theologorum sententia valde communi recedere nolis, saltem caveto à plurium opinatibus contrariis communi Theologorum doctrinæ. Conditiones enim quas graviores Theologi pro licita compensatione prescribunt, adeo laxatior recentiores non pauci, ut nihilum ferè redegerint. Famulis, ministris, officialibus nunquam occultam compensationem permittas, causa augendi mercedem, quam iusto minore afferunt, quia id damnavit Ecclesia. Reponunt plures damnatam esse hanc compensationem iudicio famuli, ministri, vel officialis, secus iudicio Confessarii, vel docti & periti viri peractam. Unius voculæ additione eludetur pontificia condemnatio? Si domini, si mercatores, si Principes perciperent damna, & furta quæ vi benignitatis probabilitate patiuntur, non adeo plauderent opinionibus laxis suo benignitatis obiectis. Si ego rescribere vellem bona quæ famuli dominis, officiales mercatoribus, ministri Principibus furripiunt titulo compensationis honestata, horrorem excitarem adversus saltem plurium Probabilitatum opiniones.

XIV. In foro exteriori omnis occulta compensatio, facta invito domino, damnatur. Quidni ergo & in foro interiori? Leges quibus utuntur iudices fori externi ad damnandam compensationem, illæ ipsæ sunt quibus utuntur iudices fori interni. Ergo utrobique damnanda est occulta compensatio. Si reponis, forum externum respicere publicam tranquillitatem, & bonum commune illatum à fraudibus, & furtis; respondeo ego, potiori iure iudices fori interioris hæc omnia spectare debere.

CAPUT V.

De Furtis domesticorum.

I. QUÆST. I. Peccantne filii qui bona furantur parentibus? RESP. Filii etiam sub patria potestate constituti habent do-

minium, & administrationem bonorum *castrensi-um*, & quasi *castrensi-um*. De his disponere pro arbitrio valent. Bonorum quæ *adventitia* nuncupantur, proprietatem filii, administrationem, & usufructum parentes habent. *Professurorum* verò & proprietatis, & usufructus penes parentes sunt. Filii qui furripiant gravem quantitatem bonorum quorum parentes vel dominium, vel administrationem habent, & absque eorumdem parentum consensu, peccant mortaliter. Quenam autem quantitas requiratur ut furta filiorum sint mortifera, variæ sunt Theologorum placita. Spectandæ sunt circumstantiæ, & præsertim finis ob quem filii furantur parentibus, parentum divitiarum, numerus filiorum, expensæ domus, & plura alia, ut omnibus perpensis possit prudens facer minister definire quoniam furta filiorum mortifera sint; quandoque parentes sint, nec ne inviti. Filii excusantur à furti reatu, quando parentes omittunt subministrare ipsis congrua pro victu, & vestitu juxta propriam conditionem.

II. QUÆST. II. *Furtivum perpetrant uxores quæ bona mariti furripiunt?* RESP. Communis sententia docet, furtum lætale patrare uxores quæ invitis maritis bona quorum dominium, & administratio est penes eosdem, furripiunt. Bonorum quæ *paraphernalia* nuncupantur, dominium, & administratio est penes uxores, & de his disponere valent uxores pro arbitrio. Quantitatem majorem in ejusmodi furtis Theologi requirunt quam in furtis extraneorum, ut gravis culpa committatur. Sed regula designari præcisa nequit. Illud certò scimus, furtum esse vetitum. Porro quoties uxores verum furtum committunt, cur in eisdem major requiritur quantitas? Quia mariti præsumuntur consentientes? At tunc furtum non perpetrant. Ergo quoties uxores verum furtum perpetrant, non video cur major in his furtis quantitas requiratur quam in furtis extraneorum. Nihilominus circumstantiæ spectandæ sunt.

III. Plures casus assignantur in quibus uxores absque furti reatu furripere maritis quædam bona valent. 1. Quando mariti præbere omittunt necessarios sumptus ad familiæ onera sustinenda. Quoniam tunc irrationabiliter inviti mariti sunt. 2. Ad impediendum grave familiæ damnum. 3. Ad erogandas congruas elemosynas, & consuetas; cavendum tamen ne uxores falsa pietate deceptæ excedant justos limites. 4. Si pater filiis necessaria non porrigat ad discendas artes statui necessarias, mater de bonis mariti supplere potest. 5. Si maritus fatuus sit, & uxor administratrix. 6. Si prudenter præsumatur mariti consensus. 7. Quando occurrit casus succurrendi extremè indigenti.

IV. Regula tamen generalis esto. Nihil uxores disponant de maritorum bonis ipsis incisis, & invitis, exceptis casibus uxiderent, & graviter urgentibus. Facile sibi uxores arrogant facultatem, & dominium in bona mariti. Quare Confessarius curet diligenter ut uxores subdite in omnibus viris suis sint; & necessaria tam sibi, quam familiæ à maritis petant quoad fieri potest.

QUÆST.

V. QUÆST. III. *Quid de officium furis dicendum?* RESP. Offices qui materiam elaborandam à domino suscipiunt, ut farctores, textores, molitores, & similes, furtum perpetrant, dum quidquam materiæ sibi traditæ furripiunt, invito domino. Sartores ferè in more habent furripere fragmenta, & laciniarum: isti omnes fures sunt, quoties hæc fragmenta utilia domino sunt. Si autem nihil domino profuit, tum nullum furtum perpetrant.

VI. QUÆST. IV. *Quid de furtis Religiosorum?* RESP. Si Religiosi claustrales furentur ab extraneis, perinde le habent sicut alii fures. Si furentur de communni Monasterii penù gravem quantitatem, peccant & contra justitiam, & contra votum, atque adeò & injusti, & sacrilegi sunt. Quantitas sufficiens ad mortale in homine laico sufficit etiam in Religioso. Quare falsam existimo opinionem illorum qui furta Claustralium comparant cum furtis filiorum. Parentes enim domini sunt bonorum, & filii nullo voto adstringuntur. Prælati autem regulares custodes tantum sunt & administratores bonorum Monasterii: quare nequeunt consentire in surreptione bonorum: & Religiosi solemnè paupertatis voto devincti sunt. Nulla ergo occurrit ratio cur quantitas in furtis Religiosorum augenda sit. Si bona surrepta à Religioso consistant, restitui debent. Si consumpta fuerint, à restitutionis onere immunes Religiosi sunt.

DISSERTATIO II.

De Falso testimonio.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Exodi 16.

CAPUT I.

Propositiones laxæ Casuistarum.

I. **A**D tormenta, damnaque gravia vitanda posse quemlibet sibi falsum grave crimen imponere, etiam si mors sit sibi secutura. *P. Thomas Tamburinus lib. 9. in Decalog. cap. 3. §. 6. n. 6.*

II. **A**n si alio modo te ab injusto teste tueri nequeas, licitè falsa crimina illi possis obijcere, quanta sufficiunt ad tuam justam defensionem? Duo assero. Unum mihi satis probabile, alterum satis incertum. Probabile mihi est te, si id facias, non peccare contra justitiam; undè nec obligare ad restitutionem. Incertum mihi est an id possit fieri licitè sine ulla culpa. *Idem Tamb. loc. cit. c. 2. §. 2. n. 4. §. 5. & 6.*

III. **S**i sit necesse publicas scripturas emendari, possit ne Notarius publicus ad hoc induci, si Notario constare me innocentiæ? Quidni? respondebis. Id enim non est esse in fidelem Reipublicæ, sed maxime fidelem; dum ejusdem Reipublicæ innocentes sic defenduntur.

tur. Verum si aperiat hujusmodi officium, quomodo stabunt publica iudicia? Inveniantur, respondebis, testes veri, ut sancta requirunt tribunalia. Dum enim falsi testes quacumque arte repelluntur, publica iudicia firmantur potius, quam infirmantur. Sed ego iterum audio: licet, non tamen hunc in alio tempore evenientem, dum reservo. *Idem Tamb. loc. cit. n. 7.*

IV. **Q**uando taxa alicujus rei est injusta, si plures vendens, aut defraudans in pondere, ita ut sibi satisfaciat pro pretii injustitia, & reddat correspondentes merces pretio dato, potest hic rogatus à iudice, an plures vendiderit, vel defecerit in pondere, aut mensura, id negare, asserereque se pretio taxato vendidisse, & integrè pondus, & mensuram tradidisse, intelligendo hæc, ita ut plures vendens, aut deficiens in pondere, & mensura deliquerit. Atque ad hoc facti est opinionare esse probabile, eam taxam non obligare. *P. Thomas Sanchez lib. 5. in Decal. c. 6. n. 29.*

V. **Q**uoties live verè, live fictè promittens matrimonium, immis est ob aliquam causam ab implenda obligatione, probavimus, posse eum à iudice vocatum jurare se non promississe, intelligendo, ita ut teneat implere. Quod diximus peccare non tantum quando est certa, causa non implendi, sed etiam quoties sapienter iudicio est probabile non teneri servare. Quia potest amplectendo opinionem probabilem, existimare se tuta conscientia non obligatum. *Idem Sanchez loc. cit. num. 32.*

VI. **C**lericus rogatus à custodibus, an aliquæ portæ, eo sine ut gabellam solvere compellatur, potest jurare se nihil portare, intelligendo, ex quo gabellam debeat. *Idem Sanchez loc. cit.*

VII. **I**dem credo, quoties laicus aliqua portat, aut habet, aut vendidit ex quibus gabellam aliqua ratione non debet, aut non debet integram juxta probabilem opinionem. Potest enim juramentum negare se habere, portare, vendidisse eam solam quantitatem ex qua gabellam non debet, intelligendo *intra se*, ita ut ex illa debeat. *Idem Sanchez loc. cit.*

VIII. **A**n habens justam, vel probabilem causam occultandi Fisco, vel creditoribus aliqua bona, possit uti restrictione mentali, jurando se non occultasse? Respondeo probabiliter, posse. *P. Leander à SS. Sacramento in Decal. tom. 2. tr. 1. disp. 45. quest. 16.*

IX. **A**n sit peccatum mortale jurare cum restrictione mentali absque justa causa? Probabiliter respondeo, non esse mortale, sed veniale, bilis respondeo, non esse mortale, sed veniale, tantum. *Idem Leander loc. cit. quest. 12.*

X. **I**s à quo mutua pecunia petitur, quam revera habet, potest iurejurando affirmare absque perjurio, & peccato, se eam non habere, peccuniam in alio loco. *P. Vincentius Candidus tom. 2. disquis. 26. art. 5. dub. 12.*

XI. **M**utuo accipiens centum aureos solvens, vendos post annum, si terminus ad quem mutuum datum fuit, non est impletus, rogatus à iudice de mutuo, jurare potest se illud non

acceptisse, intelligendo, ita ut teneatur solvere, ante terminum implemum. Idem P. Candidus l. c. cit. dub. 18.

XII. Mercatores qui non possunt iustum pretium ab emptoribus obtinere, nisi jurent, tanti, vel tanti sibi mercem stare, cum de factis, to non stet; jurare quidem possunt, tanti sibi stare, subintelligendo cum alia merce quam habent domi, vel alibi emerant. Ferdinandus de Castroalao, part. 3. tr. 14. punt. 7. n. 6.

XIII. Etiam rogans omnem æquivocationem vellet excludere, & ultra juramentum de calumnia, exigat juramentum dicendi veritatem sincere absque æquivocatione; adhuc poteris jurare amphibologico juramento, & restrictione facta: quia subintelligere potes te juraturam absque æquivocatione injusta. Nulla enim propositio ita amplè sumi potest quin aliquam restrictionem habere possit in mente. Idem Castro. loc. cit. versic. Denique.

XIV. Quando tamen non occurrit commoda æquivocatio, aut restrictio externa, si causa sit gravis, rustici possunt usu duplicis scientie, communicabilis, & incommunicabilis faciliè obvio veritatem occultare, non animo decipiendi, sed solum permittendi deceptionem. P. Dominicus Viva in Trut. Theol. in propos. 26. & 27. Innoc. XI. n. 14.

XV. Qui consuetudinem habet leviter tenendi, etiam si eam habeat verum absque necessitate jurandi, non ex hoc in statu peccati mortali est constituendus; etsi quandoque ex utraque consuetudine periret. P. Martinus Torrecilla tom. 1. Sum. tr. 3. disp. 1. c. 1. sec. 1. num. 87.

XVI. Contumelias, conviciaque erant venialia, si ex defectu cautelæ inter rixantes promerantur, ut accidit in muliereulis, quæ iracunde mutuo sibi graviter conviciantur. Idem ibid. sec. 6. §. 1. n. 5.

XVII. Grave non est adhuc temerariè judicare de alio, si sitpe esse Judæum, vel spurium, & quævis mala non moralia; dummodo de hoc cum non contemnamus, neque diffamemus. Idem ibid. sec. 7. §. 1. n. 5.

XVIII. Non est judicium temerarium malum, etsi grave, de proximo ex solis indicis, vel conjecturis probabilibus judicare. Idem ibid. n. 6.

XIX. Suspicio de crimine quantumvis enormi de persona honesta, etiam si sit temeraria, nunquam est grave peccatum; licet de crimine hæresis, vel incestus, & similitum suspicio sit. Idem ibid. n. 22.

CAPUT II.

De Falsa testimonio, octavo præcepto vitæ, & de mendacio.

I. Q. UÆST. I. Quid sit falsum testimonium? RESP. Testimonium est dictum illud quod testis interrogatus a iudice in ipso iudicio iudici profert: est verum, aut falsum prout respondet, aut dissonat vel mentis concep-

tionem, vel rebus a teste concepit. Quando falsum testimonium conjunctum perjurio est, mortiferum quoque est. Si verò a perjurio separatum sit, tum erit peccatum letale contra iustitiam, cum iustitia graviter læsa fuerit adversus proximum. Qui testificatus est in iudicio falsum, tenetur illud retractare cum suæ famæ dispendio, etiam quando nulla est spes liberandi innocentem.

II. Q. UÆST. II. Quid sit mendacium? RESP. Est enuntiatio falsi cum voluntate ad fallendum prolata, inquit Angelicus 2. 2. quæst. 110. art. 1. Sub enuntiatione comprehenditur verbum scriptura, signis, nutibus, aut voce expressum. Voluntas fallendi auditorem est complementum mendacii; cum natura mendacii consistat in prolatione falsi cum deliberatione falsum dicendi, hoc est contra mentem loqui. Contra si falsum enuntiat quis repens esse verum, non mentitur, sed materialem profert falsitatem, & vocatur mendacium materiale; cum primum descriptum sit formale.

III. Ratione finis dividitur mendacium in iocofum, quod vel proprium, vel alienum spectat oblectamentum; in officiosum, quod utilitatem propriam, vel aliorum respicit; & in perniciosum, quod in aliorum damnum profertur, & est genere suo peccatum mortale, & veniale evadit ob materiæ levitatem. Aliud est falsum quæstionis, cum quis majora de se prædicat quam conveniat. Aliud mendacium ironiæ, quod minora, quæ vera sunt, negat.

IV. Q. UÆST. III. Sine semper mendacium etiam ob finem bonum prolatum, malitia infestum? RESP. Mendacia omnia sine iocosa, sine officiosa, sine perniciosa natura sua mala sunt, ut Catholici omnes docent. Iocofum, & officiosum natura sua non sunt peccatum mortale, cum neutrum inferat proximo nocumentum. Ceterum cum omne mendacium natura sua malum sit, humanæ societati adversum, nullo sine quantumvis optimo, honestati valet.

V. Si quis in confessione negaret aliquod peccatum veniale patrarum, non peccaret letaliter, ut ego quidem arbitror. Si tamen interrogatus penitens à Confessario num consuetudine peccandi venialiter laboreat, eamque, quando vera est, negaret, non videretur immunis à gravi culpa, quoniam notabile detrimentum inferret animæ suæ, & in periculo se le constituis labendi in mortale.

CAPUT III.

De Contumelia, infurrectione, derisione, maledictione, & detractioe.

I. Q. UÆST. I. Quid sit contumelia? RESP. Est dehonoriatio alicuius per verba, quibus id quod est contra honorem illius, deducitur in notitiam ejus, & aliorum, inquit 2. 2. quæst. 72. art. 1. S. Thomas. Contumelia in verbis in faciem hominis prolatis sita in primis est; ut si dicas, tu es latro, machus &c. Si defectus qui obijciuntur, sunt naturales, ut si dicatur, tu es claudus, cæcus, gibbus &c. appellatur conti-

gicium. Si in memoriam revoces eidem præteritam indignitatem, beneficia collata, &c. improprie nuncupatur.

II. Contumelia ex genere suo est peccatum mortale, quia lædit honorem. Contingit verò esse veniale tum respectu honoris qui leviter læditur, tum ex intentione improperantis, qui non ut honorem lædat, sed ut delinquentem corrigat, verba contumeliosa profert, aut si ex subreptione ex ore contumelia prolabitur. Communiter suavitatis, & benignitatis lucrandi sunt fratres nostri. Interdum tamen ad deprimendam pervicacem superbiam delinquentis adhibenda est contumeliosa oburgatio ad aliorum exemplum, & instructionem. Tolerantia contumeliarum est singularis Christianorum prærogativa: in præparatione animi semper est in præcepto, quando id gloriæ Dei expedit. Quandoque tamen (inquit Angelicus 2. 2. quæst. 72. art. 3.) oportet ut contumeliam illatam repellamus maxime propter deum. Primum quidem propter bonum ejus qui contumeliam inferit, ut videlicet ejus audacia reprimatur, & de cætero talia non attentet; secundum illud Proverb. 26. Responde sulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumeliam vobis illatam. Unde Gregorius dicit super Exeç. 9. Hi quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent, si possunt, detractum sibi verbum compescere, ne eorum predicationem non audiant qui audire poterant, & ita in pravus moribus remanentes bene vivere contemnant.

III. Q. UÆST. II. Quid sit susurratio? RESP. Est verbum semitans inter amicos discordias. Genere suo peccatum mortale est. Susurratores enim sunt bono communi, nedum privato, infesti. Malicia tamen specifica susurrationis ex fine desumitur. Susurratio quæ honestam amicitiam, perversa; quæ pravam amicitiam dissolvere fudet, bona est, laudeque digna. In his tamen semper præ oculis habenda est regula illa: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Quare huic regulæ adversatur quorundam doctrina, qua defendunt licitum esse manifestare defectus naturales, ut aliquis expellatur ab officio, eo sine ut ipsi manifestatores locum expulsi occupent.

IV. Q. UÆST. III. Quid sit derisio? RESP. Est verborum ludus ex proximi defectibus, ut erubescat. Si iocosa sit derisio de levi malo, aut nullum, aut veniale peccatum est. Quandoque tamen peccare quis graviter potest deridendo alterum ob malum non grave, si prævideat gravissimè contrahendum proximum suum. Communiter tamen levium defectum derisores gravis culpæ damandi non sunt, quia vehementis commotionis causa non est derisio, seu fatuitas deris, qui ob levem derisionem graviter perturbatur.

V. Q. UÆST. IV. Quid sit maledictio? RESP. Est mali imprecatio, quæ fieri potest vel optando, vel imprecando; quod peccatum frequens est in rusticis, in mulieribus, quæ quo imbecilliores sunt, eo impotentiori abripiuntur ira. Tum est

peccatum mortale, cum ex animo deliberato grave malum optatur proximo. Nec semper impetus iræ exultat à gravi culpa, quando grave malum quis imprecatur proximo. Quoniam ipsa vehemens ira peccatum est, & si ex consuetudine accidat, gravior culpa est. Nec diablo, nec creaturis irrationalibus, quæ humanæ sustentationi inserviunt, maledicendum est, ut docet Angelicus 2. 2. quæst. 76. art. 2.

VI. Q. UÆST. V. Quid sit detractio? RESP. Est denigratio alienæ famæ per occulta verba. Si prægente proximo ejus fama denigratur, detractio additur contumelia. Est genere suo peccatum mortale, ut docet 2. 2. quæst. 73. art. 2. S. Thomas, ubi duplicem distinguit detractioem: alteram formalem, quæ ex animo infamandi proximi ejus crimina occulta patefuit; alteram materialem, quæ non denigrandæ famæ animo, sed alio fine proximi occulta flagitia retentur. Prima semper est peccatum: secunda juxta finis bonitatem, aut malitiam bona, aut mala est. Octo recensentur modi, quibus detrahitur, his verbis comprehensivè:

Imponens, augens, manifestans, in malo vertens, Qui negat, aut reticet, minuis, laudare remittit.

VII. Quando falsum crimen imponitur gravissimum scelus est, & dicitur calumnia. Similiter dum crimen augetur, calumnia immiscetur. Quando verum crimen occultum revelatur, proprie detractio est. Quando actio indifferens, aut bona in pravum finem traducitur, & promulgatur, detractiois crimen committitur. Hi quatuor modi rectam famam proximi lædunt; & ideo vocatur detractio directa. Indirectè, & per cuniculos fama proximi denigratur, vel negando illius bonum; vel malitiosè reticendo, dum prævidetur silentium esse confirmationem detractiois; vel bonum, quod narratur, minuendo; vel denique frigidè laudando, quando hæc verba, & ironica laus in proximi detrimentum cedit. Sola reticentia non inducit debitum restitutionis, quando ex officio non sit peculiariter debitum manifestandi alterius merita.

VIII. Q. UÆST. VI. Etsi peccatum grave conficere libellos famulos? RESP. Adfirmant omnes; eoque est gravior, quo latius fama profcinditur. Scriptum enim manet, & apud ipsos posteris: nedum in præsens famam denigrat. Peccant ejusmodi libellatores tum contra iustitiam, tum contra charitatem; nec aspectu salutem æternam valent, nisi altera scriptura, aut præconis voce vitia evulgata retractent. Immo preter peccatum pœnas jure & civili, & canonico latas incurunt. Jus civile capitis damnat auctores libelli famosi lib. 1. cap. de Libellis famosis. Jus canonicum eisdem virgis verberandos decernit cap. Qui in alterius. Inventores libelli famosi peccant mortaliter, si eum agnoscentes ut talem non laecerant, aut coibuerunt. Qui contra Papam, aut Cardinales scribunt libellos famulos, incurunt ipso facto excommunicationem.

IX. Detrahere defunctis peccatum est iuxta materiam gravitatem, vel levitatem. In detractionibus spectare prudens Confessarius debet circumstantias præsertim personarum. Quoniam communiter asserere tales juvenes qui cum amatis conversantur, esse lascivos, vanos, impudicos, nullum peccatum est, quia ipsi se de ejusmodi peccatis jactant. Contra talia asserere de honesto vel juvene, vel puella, vel Religioso grave scelus est, aut facile esse potest. Auctoritas quoque detrahentis spectanda est: quia viri probi, & magnæ æstimationis, vel auctoritatis altius ferunt. Infidiosissimum detrahendi genus illud est quo maledici sigillatim nihil revelant, sed confusè plurima indicant. Revelare viro gravi, & proboque aliquod grave crimen, consilii capiendi causa, nullum peccatum est. Si tamen vel uni loco manifestetur absque rationabili, gravisque causa, peccatum est gravius, & levius juxta circumstantiarum diversitatem.

X. QUÆST. VII. *Qui crimen publicum in uno loco scit, peccatne, si narret illud in alio loco ubi non est publicum?* RESP. Delictum notorium est: 1. factum, quod coram multitudine actum est; 2. jure, quando judicis sententia declaratum est; 3. fama quando majori parti civitatis, loci, conventus, &c. notum est. Crimen publicè patrum coram multitudine, narrari absolute potest in quocumque alio loco, quia hic peccator emisit jus ad famam. Idem dicendum de crimine judicis sententia declarato, & publicato, tamen criminis notitia facillè pervenire ad talem locum non potest: quia iudex publicando crimen, juris ordine servato, privat reum jure ad famam. Spectandus tamen finis est ob quem quis notoria crimina in loca disita defert, & ibidem evulgat. Nam si finis pravus sit, & animus odio percussus, tum à culpa excusari non potest. Quando sententia publicata est contra delinquentem in aliqua congregatione, collegio, vel Religione, referri extra talia loca peccata nequeunt: ejusmodi enim sententia non sunt absolute publicæ, nisi intra eandem congregationem, vel Religionem. Quare graviter peccantur qui extra hæc loca delicta manifestant. De delicto noto notoritate famæ cauti omnes sint oportet, quia facillè fugitur hæc publica fama.

XI. Quid si diffamatus honestè vivendo post publicatam sententiam suam famam recuperaret? Tum & contra charitatem, & contra justitiam peccaret, qui præterita crimina in memoriam revocaret. Quoniam legitima præscriptio abolita erat talium criminum notitia.

XII. Licetum est ob delinquentis emendationem revelare Superiori, & judicis delictum occultum, præmissa tamen correctione fraterna, si delictum non adverteretur directè bono publico. Si innocens accusatur de gravi crimine, pandendus reus est, quando scitur. Qui injustè acquirit notitiam alicujus criminis, quod cedit in publicum grave damnum, tunc revelare crimen valet. Peccavit utique, dum injustè notitiam comparavit, pura aperiendo litteras obsignatas; at uti in bonum finem tali notitia potest. Ig-

norantia alicujus publici professoris, puta medici, advocati, quæ vergit in damnum aliorum, manifestari potest, animo non detrahendi, sed succurrendi innocentibus. Animadvertendum tamen serio est, ne spiritus emulationis, odii, & invidiæ latitet.

XIII. QUÆST. VIII. *Estne peccatum detractionis tradere Theologos ut Rigoristas, vel laxones?* RESP. Novum detractionis genus hoc nostro sæculo grassatur. Rigorista illi sunt qui doctrinam evangelicam rigidiores, & laxones qui evangelicam laxiores docent. Qui utroque patefaciunt, & refutant, non modo non peccant, sed virtutis actum exercent. Hoc tamen fieri servato charitatis ordine debet. Auctorum quoad fieri potest excusanda pia intentio est. Scripsisse illos iudicare nos deest aut æquo rigidius, aut æquo laxius, quia id expedire Ecclesie bono existimaverunt. Illorum animus divino relinquendus iudicio est. Eorumdem opinationes nostro subsunt examini. Detractionis virtus quod hodiè serpit, eo pertinet, ut hæc Rigorismi larva sanioris doctrinæ Theologis affingatur. Ut quis Rigorista tradatur, fas est quod Probabilitarum improbet, & quorundam Probabilitarum opiniones nimium à christiana doctrina declinantes oppugnet. Porro qui sic pro libito ut Rigoristas traducunt Theologos, nullam rigidiores evangelicæ doctrina sententiam docentes, detractionis rei sunt: & nisi eisdem ignorantia, vel mentis subreptio excuset, graviter peccant, & ingenitum invidiam creant sanæ doctrinæ, perniciemque invehunt in animas christianas, & demum infamant evangelicam morum doctrinam apud infideles, & hæreticos.

XIV. Nemo infamare seipsum potest. Utique dominus quisque est suæ famæ; at si eam absque justa causa prodigat, peccat contra charitatem. Curam habet de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi, & magni. Eccli. 41.

XV. QUÆST. IX. *Peccatne qui detractores audit?* RESP. Qui verbis, gestu, delectatione alios inducit ad detrahendum, peccat & contra charitatem, & contra justitiam, quando detractionem fit de re gravi; si de re levi sit, peccatum veniale erit. Si vero nullo exteriori signo auditoris provocent detractorem, sed tantum interiori gaudio, & lætitia audiant detractorem in re gravi, peccant legaliter contra charitatem, & fas contra justitiam. Si vero gaudium, vel delectatio sit de lepore, de jocis, & eloquentia detractoris tantum, peccatum leve est. Superiores, & Prælati impedire, quoad possunt, auditorum detractiones debent. Imò privati homines compellere detractores debent, cum possunt. Varii sunt correctionis modi. Silentium, vultus tristitia, interruptio sermonis, &c. Plures tamen spectandæ circumstantiæ sunt antequam auditores gravis culpæ damnetur, eo quod detractori non resistant.

XVI. QUÆST. X. *Quid de secreti revelatione dicendum?* RESP. Secretum dicitur quod occultum est. De secreto sacramentalis confessionis nul-

nullus nunc sermo est. Secretum de quo in præfens, triplex. 1. quod rei naturam consequitur, ut cum alienum occultum crimen noveris, quod sua natura occultari debet. 2. est quod tu promissisti servare. 3. quod ab alio tibi commissum est. Omnes attinguntur servare secretum quod rei naturam consequitur, justitiæ lege. Secretum secundi generis revelare, quando nullum sequitur damnum vel in fortunis, vel in fama, peccatum grave non est, nisi tu sub gravi obligatione tuendi te obstrinxeris. Obligatio servandi secretum tertii generis, quod est commissum, & promissum, gravissima est, ab ipsa justitia commutante manans.

XVII. Tria sunt capita quæ à secreto servando excusant: 1. materiam tenuitas; 2. inadvertentia, & imperfecta deliberatio; 3. commodum, & utilitas illius qui secretum commisit. Si enim ex secreti custodia grave, qui secretum commisit, subiret detrimentum, tum in commodum ejusdem detrahendum est, etiam si juramento firmatum, quia juramentum promissionis naturam consequitur. Peccatum est alienum secretum invidiis, & verlutis interrogatiunculis extorque. Obligatas litteras aperire peccatum est. Qui deperditas invenit apertas, peccat legens, si prævidet quidquam grave occultum contineri in eisdem, & si legerit, tenetur sub secreto custodire quod legerit, si dignum secreto sit.

CAPUT IV.

De Judicio temerario, suspitione, & dubitatione.

I. QUÆST. I. *Quid sit judicium temerarium?*

RESP. Est firmus assensus de aliquo proximi peccato ex levibus indicis conceptus. Si enim indicia non levia sint, sed gravia, tum judicium temeritate vacat. Difficillè autem est discernere quando conjecturæ & indicia solida sint, quæ temeritatem judicio adimant. Quare quisque cavere sibi à judicandis proximi actionibus debet. Judicium enim temerarium genere suo peccatum mortale est, nisi parvitas materię excuset. Judicium temerarium est, etiam si verum sit, quando indicia levia sunt. Contra temerarium non est, tamen falsum, quando gravia, & solida indicia sunt. Interdum inadvertentia excusare à gravi culpa valet.

II. QUÆST. II. *Quid sit suspicio?* RESP. Est assensus de malo proximi cum formidine alterius partis contrariæ. Dissert ab opinione, quod hæc indifferenter se habeat ad bonum, & malum. Suspicio vero est infirmus assensus de malo. Quamobrem suspicio etiam solet quod sit debilis opinio mali. Suspicio includit majorem formidinem quam opinio.

III. Disputant Theologi, sit ne suspicio genere suo peccatum mortale, quando probabilis conjectura desituta est. Negat Cajetanus, quem sequuntur Navarrus, Lessius, Laymanus, Tamburinus, & alii recentiores communiter. Affirmant alii. Quo familiarior est materia, eo

est perniciosior aberratio. Sermo est de suspitione, sublata quascumque passione odii, invidiæ, & alterius pravæ affectionis. Nam quando ex his radicibus proficiscitur, facillè malitiam legalem inducere potest. Imbecillitati meæ videtur suspitionem, quæ ex nullo pravo affectu ortum dicit, sed ex solo intellectus errore proficiscitur, quæque levia indicia æquo majora reputans inducit ad suspicienda peccata communia, & confusa, & non valde infamantia, non esse genere suo peccatum mortale. Hanc doctrinam tradit S. Thomas *Quædlibet* 12. art. 34. ubi inquit: *Suspicio autem est quid imperfectum in genere iudicii, & idèd est imperfectus motus: & idèd non est mortale ex genere suo; quomvis si fiat ex odio, erit aliquando mortale.* Suspicionem collocat in genere iudicii: includit enim mentis assensum: at quia imperfectus est assensus licet in genere iudicii, idcirco genere suo peccatum mortiferum non est, præcisè circumstantiis odii, invidiæ, & alterius pravæ affectionis. Cavendum tamen diligenter ab his suspitionibus, quia charitas non cogitat malum, præsertim quia periculum est ne invidia, & odium occultè latitent. Et sæpè ex his suspitionibus gravia oriuntur mala. De opinione alibi dictum est.

IV. QUÆST. III. *Quomodo dubia in meliorem partem sunt interpretanda?* RESP. Dubium est quando intellectus aequalibus rationum ponderibus pressus, anceps hæret, quin in unam, vel alteram partem inclinet. Intellectus voluntatis imperio subiectus est. Quæritur num voluntas in partem meliorem inclinare dubitanti intellectum debeat? Duplex distinguitur dubium 2. 2. quæst. 60. art. 4. S. Thomas: aliud quod circa res, aliud quod circa personas versatur. Dubia de rebus seu factis non in meliorem, sed in vevtorem partem sunt interpretanda. Audis propositionem: si hæretica apparet ob solidas rationes, ut hæretica; si laxa, ut laxa; si rigida, ut rigida habenda est. Auctorem autem propositionis, nisi evidenter occurrant rationum momenta, non debes neque hæreticum, neque laxonem, neque rigoristam judicare; quia dubia de hominum malitia in meliorem partem sunt interpretanda, ut *loc. cit.* Angelicus docet: nemo quippè in dubio privandus est possessione sive fortunatum, sive famæ: melior enim est conditio possidentis famam suam. Leges ipse clamant, in dubio non esse presumendum delictum. In dubiis de malo evitanda præsertim Superiores cauti sint oportet: suspendant iudicium circa personas; sed diligenter adhabeant ut mala declinent. Suspiciosos præbere non se debent, quia cum suspiciosi nulla est amicitia; sed simul vigiles, expectati, & providi sint necessum est. Si dubium oritur super proximi fama, non debes suspendere iudicium, si ejusdem optimam præconceperas opinionem, quia suspensio iudicii minuit existimationem; sed pulso dubio confirmare animum tuum debes in sente ntia de illius fama.

CAPUT V.

De restitutione famae denigratae per detractionem.

QUEST. I. Necessariae est famae laesae restitutio ad statum aeternum obtinendam? RESP. Adiacent omnes. Quoniam non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Porro non minus est necessaria restitutio famae quam pecuniae. Si alium infamasti etiam bona fide, vel inadvertenter, continuo ac relictis ejusdem infamacionem, lege justitiae, nedum charitatis, ut aliqui contendunt, astringeris ad restitutionem: quoniam si praecessit res accepta, sequi restitutorio debet.

II. Restitutio haec omni meliori quo fieri modo potest scienda est. Restitui primum haec fama debet coram auditoribus quibus revelatum delictum est: & simul si potest, coram auditoribus mediatis, seu illis quibus immediate detractoris auditores narravit. Ne multa detractor tenetur quoad potest omne detrimentum proximum sui reparare. Quare si Sempronio imposuisti sortum, vel aliud delictum, ob quod ad tribunal traductus plura expendit ut se defendat: omnia haec compensare damna astringeris: quia haec per se consequuntur infamiam a tua detractione verum, si fuerit omnino occultum: quia quando occultum crimen est, nil damni iuratori: ergo omnia damna proficiuntur ex tua injusta detractione.

III. QUEST. II. Mortuus detractor transit ad heredes debitum restitutionis? RESP. Restituentis famae onus cessat detractoris morte. Restitutio vero damnorum, quae diffamacionem consequuntur, ad heredes transit. Siquidem restitutio famae solam afficit personam detractoris, restitutio vero damnorum afficit bona ejusdem detractoris, quae bona ad heredes transeunt cum gravamine.

IV. QUEST. III. Quomodo sit modus restituenda famae? RESP. Qui alteri calumniam affinxit, tenetur testari se falsum dixisse. Si agnoscit simplicem attestacionem languidam, & inefficacem esse, addere juramentum debet. Difficilior est restitutio factae veri criminis manifestatione denigratae. S. Thomas 2. 2. quest. 62. art. 2. suggerit ut detractor dicat se male dixisse, vel quod injuste diffamaverit: vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare. Si vero haec restitutio ob versutum hominum malitiam nocuum sit illarum, omittenda est: sed alia via curet reparationem oblata efficit diffamatum. Nunquam mendacium dicere debet ut famam restituat. Salmanticenses cum aliis docent, posse detractorem asserere se dixisse falsum: quia ejusmodi asseritio non continet mendacium. Finge detractorem velle mentiri in famae restitutione: alia ne expressione uti potest, quam asserendo se dixisse falsum, dum verum crimen narravit. Pulsis itaque mendaciis ille feligatur modus qui

apriori judicatur ad famam restituendam.

V. QUEST. IV. Occurruntne cause quae a restitutione famae excusent? RESP. Plures assignant Theologi. 1. est quando detrahitio fuit absque culpa, ut si peccatum fuit publicum, immo tunc non est detrahitio. 2. cum detrahitio fuit tantum contra charitatem, sola enim justitiae lesio onus infert restitutionis. 3. si peccatum detractoris veniale fuit. 4. si detractionem consecuta non sit infamia. 5. si crimen quod tu narras, erat jam publicatum, aut brevi erat publicandum. 6. si auditores fidem non adhibuerint detractioni: aut si infamatus jam erat, antea de tali crimine diffamatus. 7. impossibilitas restitutionis. Haec sunt generales cause quas Theologi assignant ad excusandum detractorem a debito restitutionis.

VI. Si in restituenda fama periculum sit vel animae, vel vitae temporalis, vel servitutis, reclusionis alicujus membri, aut famae, non urgere praecipuum restitutionis, communitur Theologi docent, cum fama sit bonum inferioris ordinis ipsa vita. Si tamen diffamatus in eodem vitae, aut servitutis periculo reperiretur, tunc detractor tenetur etiam cum vitae, vel servitutis periculo deberet famam restituere: quia in pari causa innocens reo preferendus est. Crimen capitale imposuisti proximo, qui propterea pena mortis plectendus est: in hoc casu cum periculo vitae pandere veritatem astringeris. Potiori jure subeunda est moderata pecuniaria justitia, quando necessaria est ad famae restitutionem. Si infamatus alii via recuperavit famam suam, ad nihil detractor tenetur. Similiter quando oblivione antiquata infamia sit, liber a restitutione detractor est.

VII. Quando restitui fama nequit, compensari pecunia debet, si fieri potest, ut S. Thom. 2. 2. quest. 62. art. 2. ad 1. docet. Nec admitenda est mutua compensatio in famae restitutione, sicut in pecuniis. Duo se mutuo infamarunt. Unus recusat famam restituere; alter nequit uti compensatione: quoniam haec compensatio non restituit famam denigratam, sicut eventus in pecuniis. Ergo actio vindictae est. Praeterea lex evangelica vetat ne maledictum pro maledicto reddamus; immo jubet ut in bono vineamus malum, & mutuum faveamus benevolentiam. Reciproca dumtaxat amicitia remittere ambo sibi possunt injurias illatas.

VIII. Recentiores plures docent, te infamatum a Petro, si is restitueret famam nostram, posse uti compensatione, nempè surpritendo Petro tot pecunias quae equivalent tuae famae laesae. Haec opinio falla est. Quis enim est justus iudex quantitas pecuniae accipiendae pro famae laesae compensatione? Ipse infamatus? Ipse iudex erit in propria causa? Lege tom. 4. lib. 10. diff. 2. c. 13.

CAPUT VI.

Fauca perstringuntur de nono, & decimo mandato.

I. Quamvis in explicatione sexti, & septimi mandati de duobus postremis aliqua dicta sint, lubet nihilominus pauca obiter addere. Nono precepto alienae uxoris concupiscentia vetatur. Non concupisces uxorem proximi tui, Deut. 5. Uxoris alienae nomine omnes libidines prohibentur. Decimo prohibetur concupiscentia rerum. Additur enim ibi, non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quae illius sunt.

II. Concupiscentia altera bona, quae a Deo est, quaeque rationis regimine, & terrena, & in primis caelestia appetit. Transite ad me omnes qui concupiscitis me. Eccl. 24. Concupiscite sermones meos: Sup. 6. Altera concupiscentia mala, quae triplex est, ut S. Joannes ait epist. 1. Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, & superbia vitae; quae non est ex Patre, sed ex mundo est.

III. Concupiscentia uxoris alienae tum peccatum est, inquit Catechismus Tridentinus, cum animus vel assentitur, vel non repugnat. Ipsa enim non repugnantia peccatum est, quatenus interpretatur consensus reputatur. Quare falsa est illi florum opinio quae defendit, concupiscentia sensus demulcente, & animum tentante, sicutum esse negatorem se habere.

IV. Sacramento Baptismatis abstergitur ab anima omne id quod propriam peccati rationem habet; ipsa tamen concupiscentia, quae materia peccati dicitur, & radix, seu fomes remanet in regeneratis ad certamen, & coronam. Nam qui legitime certaverit, coronabitur, ut Concil. Trident. sess. 5. declarat.

V. Qui rem alienam contra justitiam, & voluntatem domini desiderant, peccant contra decimum mandatum. Nec adeo ratum est hoc desiderium peccatum praesertim in divitiis, qui amplificare patrimonium, augere divitias vehementer percipiunt; & ideo ex his pravis desiderijs incidunt in laqueos diaboli.

VI. Tandem ad pleniorum Decalogi intelligentiam advertendum est, quod sicut caetera mandata, quae dum vitium vetant, oppositum virtutem praecipiunt; sic hoc ultimum, dum injusta desideria vetat, jubet ut voluntatem nostram, & appetitiones supremam divinae voluntati subjiciamus, & sursum desideria nostra erigamus, ut ad Tit. 2. S. Paulus ait: Ut abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobrie, iuste, & pie vivamus in hoc saeculo, & adventum gloriae magni Dei. Haec passio pondera, & desideriorum sarcinas nobis reliquit Servator noster divinus, ut veluti pretii, & fidei, ad ipsum imploranda auxilia, & gratias continenter accedamus, quemadmodum ille ipse explicat his verbis: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos. Jugum meum suave est. Matth. 11.

Tom. I.

LIBER VII.

IN QUINQUE ECCLESIAE PRACEPTA.

DISSERTATIO I.

De Festorum Sanctificatione.

CAPUT I.

Recessentur propositiones damnatae.

I. Praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, sepositis scandalo, si absit contemptus. Est 52. Innoc. XI.

II. Satisfacit praepcepto Ecclesiae de audiendo Sacro qui duas ejus partes, immo quatuor simul a divinis versibus celebrantibus audit. Est 53. ejusdem.

CAPUT II.

Propositiones laxae plurimum Casuistarum.

I. Verè impletur audiendi Sacri praepceptum, illud ex contemptu audiens. Ergo a fortiori cum intentione non satisfaciendum. Thomas Sanchez in Decal. lib. 1. c. 13. num. 3. pag. 65. edit. Parm. 1723.

II. Colligo, posse te brevissimo temporis intervallo Missam audire, si quatuor, v. g. altarium variae Missae proportionata temporis anterioritate se celebrentur, ut dum una inchoatur, secunda ab Evangelio tunc in consecrationem procedat, tertia a consecratione in consumptionem, quarta denique a consumptione usque ad terminum. Ita ille (Antonius Efcobar) & novissimè Gesualdus in Theolog. Moral. tom. 1. tract. 17. cap. 2. n. 16. Unde patet quam parum modestè locuti sunt Turrianus in select. disp. 16. dub. 7. & Ledesma part. 1. cap. 27. post 5. conclusio-nem, qui hanc affirmativam sententiam im-probabilem vocant. Est enim satis probabilis. P. Antonius Diana tom. 2. operis coord. ref. 29. pag. 166. edit. Venet.

III. Dominus qui habet oratorium, non tenetur rogare, aut ullo expendio conducere Sacerdotem qui faciat sacrum sibi non valenti adire Ecclesiam. P. Georgius Gobat tract. 5. num. 350. pag. 252. edit. Venet.

IV. Prædictum festum nisi nimio potu valetur, dicitur, ut nequirem altero die ad eam sacram subire, hancque impotendam oriturum pravi. di. Resp. Tamen per se susceptio patrocini-um luronum; attamen illum de quo proponitur haec quaestio, excuso a mortali, inquantum praedictis non impeditur Sacri de jure audien-dum, di die sequenti. Idem Gobat loc. cit. n. 425. pag. 256.

V. Dico 2. Nemo obligatur prædictis festis, non ponere impedimenta Sacri postredie au-dienti. Sic docuit cit. cap. 27. n. 35. cum Sua-riq.

R 2